

(s. XXXV—XXXVIII). Prócz około 2700 artykułów, z których każdy ma dołączoną bibliografię, dzieło zawiera jeszcze wykaz skrótów (s. XXXIX—XLI), bibliografię przedmiotu (s. 1461—1479) i zestawienie wypowiedzi Ojca św. Piusa XII na omawiane tematy (s. XV—XVIII), a wreszcie spis artykułów (s. 1481—1503).

Dziwić może w tej encyklopedii brak takich haseł jak szeroko dziś na zachodzie dyskutowana *carezza* (*Amplexus reservatus*), czy *polucja*, o której mowa jest pod wyrazem *onanizm*. Być może, że brano tu w rachubę postulat pewnej dyskrecji, ale w takim razie dlaczego umieszczono wyrazy takie, jak *bestialità*, *omosessualità*, *pederastia*, *sodomia*, *sifilide*, itd. W spisie bibliograficznym razi brak dzieła Regatillo-Zalba, *Theologiae moralis summa*, t. I—III, Matriti 1952—1954, De Statibus Particularibus *Tractatus*, Santander 1954, P. Peinador, *De Iure et Iustitia*, Matriti 1954. Dziwi wśród dzieł traktujących o medycynie pasterskiej brak *Précis de médecine pastorale*, prof. A. Niedermeyera, Paris-Tournai 1955, a zwłaszcza tegoż autora 6-tomowego *Handbuch der speziellen Pastoralmedizin*, Wien 1949—1952, a umieszczenie tejże pracy w dziale cnót kardynalnych.

Usterki te jednak w porównaniu z całością dzieła są tak nieznaczne, że nie psują wartości publikacji. *Dizionario*, choć przeznaczony dla włoskiego czytelnika, może i u nas oddać wielkie usługi studentom teologii i duchowieństwu.

• Szata zewnętrzna *Dizionario* estetyczna; układ przejrzysty; druk staranny; oprawa, jak na często używany słownik za słaba.

KS. FR. BOGDAN SAC

T. Schäfer, *Die Religiosis ad normam Codicis Iuris Canonici*, „Apostolato Cattolico” Ed. 4. Roma 1947.

Dzieło o. Schäfera *De Religiosis* należy niewątpliwie zaliczyć do najbardziej rozpowszechnionych i najczęściej przytaczanych komentarzy zakonnego prawa kościelnego. Uczony kapucyn niemiecki, konsultor św. Kongr. Officjum, św. Kongr. Sakramentów i św. Kongr. dla spraw zakonnych, były profesor prawa kanonicznego w międzynarodowym Kolegium w Brindisi, autor kilku prac z zakresu osobowego i rzeczowego prawa kościelnego, T. Schäfer uwagę swą skierował przede wszystkim na prawo zakonne. W roku 1923 wydał w języku niemieckim podręcznik prawa zakonnego (*Das Ordenrecht nach dem Codex Iuris Canonici*, Münster 1923). W cztery lata później opublikował *De Religiosis ad normam Codicis* (Münster 1927), który stale uzupełniając i udoskonalając wydał ponownie w 1940 i 1947 roku.

Ostatnie wydanie, tłoczone, podobnie jak poprzednie, w Dru-

karni Watykańskiej liczy 1288 stron (LXIV — 1214 — 10), jest więc najobszerniejszym dziełem pokodeksowym w tej materii. O jego wartości praktycznej pisano jeszcze przed ostatnim wydaniem; należy ją potwierdzić po wydaniu najnowszym.

Jest to wydanie poszerzone. Autor zaznacza, że tekst dzieła wzrósł o jedną piątą. Dodano, zgodnie z życzeniami czytelników, więcej numerów marginesowych (z 671 w wydaniu poprzednim; 1805 w nowym) i sporządzono wykaz uzgadniający numeracje dwu ostatnich wydań. Dołączono do dzieła nie każdemu z prawników dostępne dokumenty, jak Instrukcja św. Kongr. Prop. Wiary z 29. VI 1940 roku o zakładaniu tubylczych zgromadzeń zakonnych (s.1079—1101), Normy w sprawie zatwierdzania nowych instytutów o ślubach prostych z 28. VI 1901 r. (s.1102—1134) i konstyt. Piusa XII *Provida Mater* z 11. II 1947 roku o stanach doskonałości w Kościele (s. 1—10).

Jest to wydanie poprawione. Poprawienie dotyczy przede wszystkim skorowidzu alfabetycznego, który w poprzednim wydaniu był przeładowany. Autor przy pomocy swych młodszych współbraci zakonnych skrócił indeks tak, że podczas gdy w wydaniu poprzednim liczył 209 stron, w nowym wydaniu ma ich 55.

Dzieło to należy do typu praktycznego komentarza, w którym wyjaśnia się poszczególne kanony prawa zakonnego, gromadząc przy poszczególnych kwestiach wszystko, co napisano o nich do roku 1940 (Autor na 44 stronach (XX—LXIV) podaje literaturę po rok 1940). Toteż dzieło o. Schäfera jest prawdziwą kopalnią wiadomości z dziedziny prawa zakonnego, i słusznie można je nazwać *vera encyclopaedia iuris religiosorum* (A. Tabera, CpR, XII (1941) 274).

Nic też dziwnego, że dzieło to nie jest wolne od wad tego rodzaju opracowań. Przede wszystkim autor, gromadząc skrzętnie teksty dokumentów czy zdania autorów, nie wypowiada swego zdania. A zdanie konsultora trzech kongregacji rzymskich mogłoby mieć poważne znaczenie, zwłaszcza w sprawach mniej jasnych czy spornych.

W komentarzu o. Schäfera znajdują się jeszcze większe braki. Trzeba było podać jakieś głębsze, naukowo rozpracowane pojęcie stanu zakonnego. Autor ograniczył się w tej sprawie do komentarza kan. 487 i choć stwierdził, że jest to teologiczne określenie stanu zakonnego, sam nie pokusił się o prawnicze ujęcie tego zagadnienia, jak to uczynił np. w roku 1950 A. Gutiérrez (*Acta et documenta congressus generalis de Statibus perfectionis*, Romae 1950, II 253, nast.), lub w dwa lata później C. Lauwers („Ephem. Theol. Lovan.", XXVIII (1952) 78, nast.). Wydaje się też, że autor nie zapoznał się w tej

sprawie z tak ważną pozycją, jak art. Dossetti'ego *Il concetto giuridico dello status religiosus in Sant'Ambrogio* (Sant Ambrogio, Milano 1940, s. 435).

O wiele gorzej się stało, że autor przeszedł do porządku dziennego nad problemem natury władzy zwierzchniej. Kanoniści, nawet kodeksowi, traktowali ją na ogół jako władzę prywatną. Pewne podstawy do uważania jej również za publiczną stworzyli niektórzy kanoniści, np. Ph. Maroto. W roku 1933 ks. N. Gil napisał rozprawę doktorską *De potestate dominativa publica*. W roku następnym A. Larraona opublikował tezę o konieczności rozróżnienia publicznej i prywatnej władzy dominatywnej. W roku 1945 G. Kindt wydał obszerną pracę *De potestate dominativa in Religione*; usiłował podważyć tezę Larraony. Nie jest to teoretyczna tylko dyskusja: ustalenie publicznego charakteru tej władzy pociągać musi za sobą bardzo poważne konsekwencje praktyczne. J. Creusen już w roku 1934 doszedł do wniosku, że władza zwierzchnia może być również uzupełniana, np. *per errorem communem* (publikacja z 1937 r.). Dziś jest to pewne po orzeczeniu kodeksowej Komisji interpretacyjnej z dnia 26. III. 1952 (A. A. S., XLII/1952/497). O Schäfer zagadnieniu władzy publicznej poświęcił 20 wierszy (s. 197/198), wspominając jedynie artykuł Larraony z 1934 roku, nic zaś nie mówiąc o publikacjach Creusena, Dossetti'ego, czy Kindta. Pozycji tych nie umieszcza autor również w spisie bibliograficznym. (Por. P. Fedele, „Ephem. Iuris Canonici” V (1949/252).

Podobnie omawiając podstawowe w prawie zakonnym zagadnienie profesji, autor mało uwagi poświęca naturze profesji, a jednym zdaniem załatwia sprawę umowy występującej w profesji (s. 538). Dodać również trzeba, że zdanie autora, jakoby profesja powołanego do służby wojskowej należało uważać za eksklaustrowanego (s. 598), trzeba by w nowym wydaniu poprawić, po wywodach S. Goyeneche, a zwłaszcza po zajęciu stanowiska przez św. Kongr. dla spraw zakonnych, która od 5. V. 1941 roku traktuje takiego profesja jako *absentem a domo religiosa propriae religionis gravi de causa*. Słusznie zauważa A. Gutiérrez, że stanowisko zakonnika prawowicie nieobecnego różni się w prawie od stanowiska zakonnika eksklaustrowanego, gdyż ogólnie biorąc nieobecnemu trzeba przyznać *favorabilia* eksklaustracji, a nie *odiosa* (CpR XXVI [1947] 314)

Gdy chodzi o spis bibliograficzny, to należy się autorowi uznanie za tak obfite i prawie wyczerpujące zagadnienie piśmiennictwa omawianego tematu aż po rok 1940 (a więc do wydania III). Dziwnym się jednak wydaje fakt, że poza paroma pozycjami, w spisie nie ma publikacji wydanych po wspomnianym roku. Szkoda, że wydając w 1947 roku swe dzieło i dołączając

doń tekst konstyt. *Provida Mater*, nie poświęcił autor choćby pobieżnego omówienia zagadnień z dziedziny stanów doskonałości, którym ta konstytucja jest poświęcona.

Na podstawie przytoczonych spostrzeżeń nie można powiedzieć, że dzieło o. Schäfera nawet jako komentarz jest dziełem bez braków i zastrzeżeń. Jednakże jako praktyczny komentarz przedstawia ono wielką wartość. Nic dziwnego, że jak dowcipnie zapewnia Gutiérrez niektórzy *de iure religiosorum egregii et assidui scriptores*, ilekroć pragną dowiedzieć się co, gdzie i kiedy napisali sami, sięgają po dzieło o. Schäfera (1. c.). Sprawę korzystania z dzieła ułatwiają różne indeksy umieszczone na jego początku i końcu. Strona zewnętrzna książki, prezentuje się dobrze.

KS. FR. BOGDAN SAC

Código de Derecho Canónico y legislation complementaria Texto latino y versión castellana con jurisprudencia y comentarios. Lorenzo Miguélez Domínguez, Sabino Alonso Morán, O. P., Marcelino Cabreros de Anta, C.M.F. — Biblioteca de Autores Cristianos, Madrid 1954 XLVIII + 1092 + 12 nlb.

Wśród wydanych przez *Biblioteca de Autores Cristianos* 129 tomów (do grudnia 1954 roku — wiele nowych dzieł zapowiedziano już wtedy) omawiany tom został podany w katalogu jako siódmy (5 wyd.), w sekcji drugiej nazwanej *Teologia y Cánones* t. 1. Nawiasem można zaznaczyć, że podany na końcu tomu spis opublikowanych już dzieł daje dokładny przegląd dotychczasowej działalności wydawnictwa B. de A. C.

Właściwy komentarz Kodeksu Prawa Kanonicznego poprzedza wstęp napisany przez J. E. Ks. Biskupa z Púy Józefa Lopeza Ortiz, obrazujący historyczny rozwój kodyfikacji prawa kościelnego oraz wskazujący na celowość niniejszego wydawnictwa, przygotowanego do druku przez trzech profesorów Prawa Kanonicznego (*Schola Textus*) Uniwersytetu w Salamance. Pracę nad dziełem podzielono w ten sposób, że przekład i komentarz do kan. 726—1153, 1925—1998 oraz 2142—2414 opracował Miguélez Dominguez, tego samego dokonał Alonso Morán dla kan. 271—725, 1154—1551, a wreszcie Cabreros de Anta dał przekład i komentarz do kan. 1—270, 1552—1924 i 1999—2141.

W sporządzaniu komentarza brano pod uwagę wypowiedzi Papieskiej Komisji Interpretacyjnej (*Pont. Comm. ad Canones Cod. authentice interpretandos*), ważniejsze rozstrzygnięcia i dokumenty Kongregacji wydane po kodeksie oraz wcześniejsze dokumenty papieskie. Nie podano komentarza do przepisów od-